

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

**Cu titlu de manuscris
C.Z.U. 342.72/.73(043.2)**

SANDU VICTOR

**DREPTUL LA UN NIVEL DE TRAI DECENT:
GARANȚII CONSTITUȚIONALE**

Specialitatea: 552.01 – DREPT CONSTITUȚIONAL

Rezumatul tezei de doctor în drept

Chișinău, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Conducător științific:

COSTACHI Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **SMOCHINĂ Andrei**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. **ROMANDAȘ Nicolai**, doctor în drept, profesor universitar

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. **ARSENI Alexandru, președinte**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. **IACUB Irina, secretar științific**, doctor în drept, conferențiar universitar
3. **BÂRGĂU Mihai**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. **GUCEAC Ion**, academician, profesor universitar
5. **BELECCIU Ștefan**, doctor în drept, profesor universitar
6. **GUȘTIUC Andrei**, doctor în drept, conferențiar universitar

Suținerea tezei de doctor în drept va avea loc pe 21 mai 2024, ora 10⁰⁰, în ședința Consiliului Științific Specializat D 552.01-24-19 din cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Universitatea de Stat din Moldova, pe adresa, mun. Chișinău, Republica Moldova, strada Academiei 3/2, sala nr.18.

Teza de doctorat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la Biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (www.anacec.md).

Rezumatul tezei a fost expediat pe 17 aprilie 2024.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat:

IACUB Irina, doctor în drept, conferențiar universitar

Conducător științific:

COSTACHI Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Autor:

SANDU Victor

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI DE DOCTORAT.....	10
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	22
BIBLIOGRAFIE	24
LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE	26
ADNOTARE	28
ANNOTATION.....	29
АННОТАЦИЯ	30

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Omul, ca ființă umană, pentru existența sa are nevoie întâi de toate de hrană și locuință chiar și în starea sa naturală. Însă, din perioada în care societatea umană devine organizată în stat, aceste prerogative naturale dobândesc o semnificație aparte.

Societatea modernă contemporană se caracterizează printr-un înalt grad de realizare și protecție a drepturilor fundamentale ale omului ca „valori supreme”. Astfel, potrivit art. 1 alin. (3) din Constituție: „*Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate*” [27]. Aceste prevederi de principiu sunt reconfirmate prin art. 24-59, cuprinse în capitolul 2 al Constituției cu titlul: „Drepturile și libertățile fundamentale”. Or, tocmai ansamblul unitar și dialectic al drepturilor fundamentale cu valoare supremă constituțională pot asigura, în complexitatea sa, „libera dezvoltare a personalității umane”.

Prin urmare, atât în doctrina constituțională, cât și în dreptul internațional public, precum și în conștiința maselor largi, s-a încetățenit concepția conform căreia: „Drepturile omului sunt ideologia, religia, mitul în jurul cărora s-a constituit legislația statelor, s-au specializat juriști, au fost elaborate politici de stat, este visul împlinit al umanității” [5, p.46-47].

Perceperea, realizarea și asigurarea drepturilor fundamentale ale omului și, implicit, a celor social-economice, cunosc o dinamică pozitivă. Având la bază, încă din Antichitate, „natura umană pozitivă și legea naturii ... reglementarea acestora se realizează în funcție de nevoile conviețuirii sociale, ale progresului general, ale dezvoltării comunității și evoluției societății umane” [25, p.221].

Pentru aceasta trebuie să existe o bază social-economică care va alimenta sursa realizării acestui drept. Astfel, potrivit art. 126 alin. (1) din Constituție, „economia Republicii Moldova este ... de orientare socială ...”. Aceasta presupune că „statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și a familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare” (art.47 alin. (1) din Constituție).

Totodată, alin.(2) al aceluiași articol stabilește că: „Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor”.

Aici este necesar de menționat faptul că „*nivelul de trai decent*” constituie (în cazul unor state UE) unul dintre drepturile fundamentale garantate constituțional, este un drept complex, a cărui realizare este condiționată de numeroase drepturi conexe. Din considerentele enunțate, acesta face parte din categoria drepturilor fundamentale de generația a doua, stipulate în *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale* din 16

decembrie 1966 [91]. În acest sens, prezintă importanță art. 4 alin. (1) din Constituție, conform căruia: „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului [46], cu pactele și celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”.

Astfel, în *Raportul Avocatului Poporului pentru anul 2019* se menționează că „Indiferent de situația politică din țară, orice guvern ar trebui să acorde o atenție sporită domeniului drepturilor omului. Obligațiile statului, în materie de drepturi ale omului (de a respecta, de a proteja și de a realiza), derivă din tratatele internaționale în domeniul drepturilor omului la care Republica Moldova este parte și care, la rândul lor, în conformitate cu Constituția, sunt superioare dreptului național. Aceste angajamente asumate de Republica Moldova trebuie să fie criteriile indispensabile ale procesului de luare a deciziilor la nivel de stat, precum și de elaborare a documentelor de politici publice” [28].

Starea drepturilor omului este apreciată în *Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în 2018*, în care este indicat faptul că „în pofida unor eforturi depuse de autorități, situația în sfera drepturilor omului nu s-a îmbunătățit, iar în unele domenii chiar s-au înrăutățit, inclusiv în sfera drepturilor social-economice” [27, p.5].

În acest sens, este general recunoscut faptul că încălcarea oricărui drept „aduce după sine intervenția legii, care urmează să readucă ordinea, liniștea, corectitudinea, încrederea în puterea drepturilor celui a căruia i-au fost încălcate” [3, p.47].

Dreptul la un nivel de trai decent, stipulat în *Pactul internațional din 16 decembrie 1966*, dedicat drepturilor economice, sociale și culturale, invocă interdependența acestora. În consecință, aceasta impune cercetarea dreptului la un nivel de trai decent în complexitatea sa.

Sub aspectul dreptului constituțional, acest fapt este motivat de raportarea la principiile universalității și egalității în drepturi a cetățenilor. Însă, prin dimensiunea dreptului internațional, se caută noi metode și mecanisme de asigurare, garantare și ocrotire a dreptului la un nivel de trai decent, precum și a drepturilor social-economice conexe. În consecință, statul, în mod inevitabil, trebuie să-și ajusteze cadrul legislativ în conformitate cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

În plus, drepturile sociale și economice sunt în deplină dependență „de nivelul de dezvoltare economică a societății, ceea ce denotă faptul că respectarea drepturilor sociale este condiționată de nivelul de dezvoltare economică a societății și statului, iar asigurarea suficientă a nivelului de trai decent reprezintă una dintre condițiile de constituire a statului de drept cu caracter social” [54, p.10], [18, p.10].

Ansamblul acestor probleme, în complexitatea lor, și impactul direct asupra realizării plenare a dreptului la un nivel de trai decent determină

interesul științific de cercetare multiaspectuală a acestui drept, precum și necesitatea reglementărilor normative sub aspectul cunoașterii, realizării garantate și protecției din partea statului.

Totodată, sub aspect practic, starea *de facto* și *de jure* a dreptului la un nivel de trai decent, în condițiile actuale, servește ca un barometru, un indicator sintetic calitativ și determinativ și, în același timp, un criteriu de clasificare a societăților umane în: societăți dezvoltate, societăți slab dezvoltate și societăți subdezvoltate.

În asemenea circumstanțe, se observă o tendință sporită de cercetare și cunoaștere sub aspect științifico-practic a dreptului fundamental la un nivel de trai decent. În consecință, va fi stabilit rolul social al statului și obligația lui ca, prin instituțiile etatice abilitate, să întreprindă toate măsurile (atât pe plan intern, cât și pe plan extern) pentru a asigura realizarea dreptului cetățenilor săi la un nivel de trai decent.

Astfel, având profunde semnificații juridico-practice, importanța și actualitatea temei sunt incontestabile din perspectiva necesității realizării investigațiilor științifice, obținerea și realizarea unor rezultate fiind impuse de realitatea și viitorul societății contemporane.

Scopul tezei rezidă în abordarea științifică a dreptului fundamental la un trai decent în vederea identificării esenței și conținutului acestuia, a garanțiilor constituționale și obligațiilor corelative ale statului, urmărindu-se într-un final aprecierea gradului de asigurare efectivă a acestuia și formularea soluțiilor susceptibile de a optimiza situația din domeniu.

Obiectivele cercetării. Întru realizarea scopului stabilit, am trasat următoarele obiective:

- investigarea modului de abordare a dreptului la un nivel de trai decent în doctrina dreptului constituțional, precum și în reglementările normative la nivel național și internațional, prin prisma definiției drepturilor și libertăților fundamentale;
- identificarea, prin prisma naturii juridice, a locului dreptului la un nivel de trai decent în una dintre categoriile de clasificare a drepturilor și libertăților fundamentale;
- prezentarea argumentelor științifice întemeiate și includerea dreptului la un nivel de trai decent în categoria drepturilor și libertăților fundamentale;
- prin definirea noțiunii „dreptul la un nivel de trai decent”, identificarea drepturilor conexe ce condiționează realizarea acestui drept;
- stabilirea proporționalității în asigurarea dreptului la un nivel de trai decent nediscriminatoriu în funcție de statutul juridic al subiectului beneficiar de acest drept;
- determinarea obligațiilor statului și a garanțiilor juridice în proces de realizare a dreptului la un nivel de trai decent;
- cercetarea mijloacelor și a mecanismelor de realizare a acestui drept;

- analiza rolului și forței juridice a jurisprudenței Curții Constituționale și a Curții Europene pentru Drepturile Omului în calitate de garant juridic al respectării dreptului la un nivel de trai decent.

Ipozeza de cercetare se axează pe relevarea garanțiilor constituționale ale asigurării traiului decent al omului. Vom aprecia în ce măsură aceste prevederi sunt argumentate științific, garantate normativ corespunzător și realizate prin mecanisme eficiente de asigurare și protecție, inclusiv a dreptului la un nivel de trai decent.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor cercetării. În plină concordanță cu scopul determinat și al obiectivelor trasate, indubitabil că noutatea științifică își găsește deznodământul printre puținele lucrări, fundamentarea științifică încheagată, destructibilitatea dreptului la un nivel de trai decent în cadrul drepturilor social-economice. În același timp, reflecțiile directe în complexitatea lor conferă o nouă abordare doctrinară prezentului studiu științific și se regăsesc în următoarele argumente, dintre care:

- abordarea și argumentarea „dreptului la un nivel de trai decent” în calitate de drept distinct în cadrul categoriei drepturilor social-economice, propunere fundamentată științific și expusă în această ipostază pentru prima dată în spațiul cercetărilor;
- dreptul la un nivel de trai este un drept natural și înnăscut, având o dublă natură juridică, un dublu caracter: social-economic; **social** - prin esența ființei umane, **economic** - prin asigurare.

Totodată, dreptul la un nivel de trai decent se manifestă într-o dublă ipostază: ca fiind activ și pasiv, **activ** - prin aportul personal în procesul de realizare și **pasiv** - prin garantarea nivelului de trai decent și asigurarea lui din partea statului pe cale economică prin intermediul mecanismelor juridico-statale.

Astfel, dreptul la un nivel de trai decent trebuie perceput dintr-o dublă perspectivă: ca drept subiectiv reglementat constituțional și ca drept asigurat de către stat în funcție de gradul de dezvoltare social-economică și culturală a societății.

Problema științifică soluționată. S-a fundamentat științific postulatul că dreptul la un nivel de trai decent constituie un drept distinct în cadrul drepturilor fundamentale, fiind argumentată dubla sa ipostază social-economică, fapt ce implică antrenarea complexă și a altor drepturi în exercitarea și asigurarea lui. În această ordine de idei, sunt evidențiate importanța și răspunderea statului pentru neonorarea obligațiilor sale de stat social. Totodată, s-a determinat și s-a argumentat prezumția că nivelul de trai decent este compatibil cu demnitatea umană și cu libera dezvoltare a personalității în cadrul societății contemporane.

Valoarea aplicativă a lucrării. Cunoașterea acestui drept de către cetățeni și influența lui asupra liberei dezvoltări a personalității umane vor contribui la cristalizarea conștiinței generale și juridice a cetățenilor, fapt ce va înregistra un aport substanțial în edificarea statului de drept și democratic.

Suportul metodologic. Pentru realizarea scopului și obiectivelor prezentei teze de doctor au fost utilizate atât metode de cercetare teoretice, denumite metode generale de cercetare, cât și cele specifice domeniului de investigare științifică - Dreptul. Prima categorie de metode, care include analiza, sinteza, inducția, deducția, a servit la justificarea actualității temei cercetate, la identificarea problemei științifice soluționate, la formularea ipotezelor de lucru, precum și a scopului și obiectivelor lucrării. Prin aplicarea acestui set de procedee, în compartimentul unu al tezei, a fost efectuată analiza lucrărilor științifice și clasificarea lor, fapt care a permis o mai bună realizare a cercetării și obținerea rezultatelor scontate. Formularea concluziilor și recomandărilor, de asemenea, derivă din reușita aplicării acestor metode clasice, precum și aplicarea setului de metode specifice. Astfel, în categoria doi de metode de cercetare menționăm:

- a) **metoda istorică**, care a permis abordarea cercetării în raport cu evoluția dreptului la un nivel de trai decent. Astfel, pornind de la gradul de dezvoltare social-economică a societății, metoda istorică a fost utilizată dintr-o dublă perspectivă. Pe de o parte, acest procedeu a fost aplicat pentru cercetarea studiilor științifice care abordează diferite aspecte ale temei investigate, implicit și în evoluție istorică, permițând astfel polemica și interpretarea lucrărilor de referință. Pe de altă parte, pornind de la caracterul doctrinar-juridic al cercetării, întrucât un rol important îi revine studiului reglementărilor normativ-juridice ale dreptului la un nivel de trai decent atât în plan național, cât și internațional, metoda istorică, a servit la realizarea investigațiilor științifice în acest sens și obținerea rezultatelor scontate.
- b) **metoda dialectică**, care, prin esența ei, a permis formularea întrebărilor legate de tema investigației și, respectiv, identificarea răspunsurilor raționale și adecvate întrebărilor autentice, conturându-se astfel un tablou unitar științific al caracterului complex al dreptului la un nivel de trai decent;
- c) **metoda comparativă** a stat la baza analizei subiectelor abordate în lucrările științifice și în reglementările normative prin prisma identificării elementelor comune, precum și a diferențelor de abordare cu impactul lor asupra stării *de facto* a dreptului la un nivel de trai decent;
- d) **metoda logică**, care a permis analiza științifică a abordărilor doctrinare și a reglementărilor normative și formularea concluziilor privind influența dintre știință și normă, precum și de a stabili cât de autentică este norma, în complexitatea sa, și cât de adecvată rigorilor raționamentelor științifice;
- e) **abordarea conceptuală**, prezentă în următoarele compartimente ale tezei (cap. 2, 3, 4), a servit la definirea unor noțiuni-cheie precum: stat social, nivel de trai, mod de trai, stil de viață. Aceeași metodă de cercetare a permis argumentarea științifică a dublei naturi a dreptului la un nivel de trai decent, înțelegerea importanței sale (pentru stat și cetățeni), precum și justificarea necesității garantării constituționale a acestuia.

f) **hermeneutica**, preluată din filologie, dar indispensabilă în cazul analizei textuale a Constituției Republicii Moldova și formularea recomandărilor de rigoare. Această metodă este deosebit de valoroasă, întrucât utilizarea sa permite evitarea interpretărilor eronate sau a unor duble interpretări de expresii, noțiuni sau text. Dreptul la un nivel de trai decent, în acest caz, a fost supus investigații științifice pentru definirea sa în calitate de drept fundamental, a cărui respectare depinde de un set de drepturi conexe. De asemenea, a fost realizat obiectivul perceperii acestuia în calitate de drept distinct, din categoria drepturilor social-economice, caracteristic parcursului de dezvoltare a societății contemporane.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele prezentei investigații au fost examinate în cadrul Centrului de Cercetări Juridice al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova, precum și în cadrul diferitor manifestări cu caracter științific de nivel național și internațional.

La tema tezei au fost publicate:

- a) *trei articole în reviste științifice* – în reviste naționale;
- b) *comunicări științifice* - în total nouă, dintre care: a) internaționale – șase; b) naționale – două și una la masa rotundă.

CONȚINUTUL TEZEI DE DOCTORAT

Structura tezei. Sub aspect structural, teza conține: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie.

Introducerea, fiind elaborată în conformitate cu prevederile ghidului ANACEC, include argumentarea actualității și importanței temei investigate, scopul și obiectivele de cercetare, gradul de cercetare a temei, ipoteza de cercetare, noutatea și originalitatea rezultatelor științifice obținute, suportul metodologic al cercetării, structura lucrării și sumarul compartimentelor.

În capitolul întâi, denumit **Abordări conceptuale privind dreptul la un nivel de trai decent și garanțiile juridice de asigurare**, sunt trecute în revistă ideile expuse în doctrina de specialitate pe marginea dreptului fundamental la un nivel de trai decent, în vederea aprecierii gradului de cercetare a acestuia. Astfel, accentul este pus pe analiza conceptului de nivel de trai decent și pe exigențele acestuia prin prisma abordărilor doctrinare (paragraful 1.1).

Întrucât dreptul la un nivel de trai decent are și o aplicabilitate care trebuie juridic reglementată și protejată, au fost analizate izvoarele normative care îl consacră (în 1.2. *Asigurarea juridică a dreptului la un nivel de trai decent în sistemul instrumentelor internaționale și naționale: mecanisme*).

De asemenea, au fost supuse cercetării dimensiunile științifice ale drepturilor omului și a fost determinat locul dreptului la un nivel de trai decent în cadrul acestora. Plecând de la definirea noțiunii de „drepturi fundamentale”, s-a argumentat postulatul conform căruia „dreptul la un nivel de trai decent” reprezintă un drept fundamental constituțional cu toate consecințele de rigoare. Aceasta a permis determinarea locului dreptului la un nivel de trai decent în categoria „drepturilor social-economice” și în conformitate cu clasificările date în literatura de specialitate.

Pentru o perspectivă completă, s-au luat în considerare opiniile regăsite în studiile profesorului Gheorghe Costachi, promotorul conceptului *stat de drept*, în cadrul căruia drepturile și libertățile fundamentare reprezintă valori supreme și sunt garantate, asigurarea cărora implică statul și, respectiv, instituțiile statului, implicit autoritatea judecătorească.

Principalele lucrări științifice, semnate de dl profesor Gh. Costachi, care au servit drept suport documentar pentru prezentul studiu de doctorat, sunt: *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova* [10]; *Statul de drept și democrația în Republica Moldova*. Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova [14]. **Locul și valoarea drepturilor omului în concepția statului de drept și practica edificării acestuia în Republica Moldova**. Respectarea drepturilor omului - condiție principială în edificarea statului de drept în Republica Moldova [12, p.9-31]. **Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept** (publicată în coautorat) [15]. În arealul temei prezente de cercetare se încadrează paragraful 5 din Partea a II-a a monografiei, în care autorii elucidează rolul puterii judecătorești în asigurarea drepturilor fundamentale garantate constituțional.

Astfel, autoritatea judecătorească raportează activitatea autorității publice „la situația de caz concret pentru a stabili dacă limitele acesteia sunt depășite, iar autoritatea publică a intrat în zona excesului de putere” [15, p.614-615].

Rolul justiției în edificarea statului de drept [13], lucrare în care autorul argumentează unitatea dialectică cu „puterea judecătorească – garanție fundamentală a legalității și respectării drepturilor omului în statul de drept” [13, p.13], condiție imanentă și în raport cu dreptul la un nivel de trai decent.

Un alt cercetător autohton, care s-a impus cu lucrări de valoare în materia drepturilor omului, este prof. *Alexandru Arseni*, care, în lucrarea sa **Drept constituțional și instituții politice. Tratat** [2], abordează asemenea drepturi fundamentale ale omului precum: dreptul la muncă; dreptul la asistență și protecție socială; dreptul la un nivel de trai decent - toate atribuindu-le la categoria drepturilor și libertăților social-economice și culturale. Însă cercetătorul nu precizează esența dreptului la un nivel de trai decent și nici nu arată raportul și conexiunea lui cu alte drepturi fundamentale.

Analiza drepturilor social-economice o regăsim și în lucrările academicianului *Ion Guceac*, în special în cea intitulată **Curs elementar de drept constituțional** [20], în care autorul acordă o atenție distinctă dreptului la muncă și la protecția muncii [20, p.116].

Nu poate fi neglijată nici lucrarea **Protecția juridică a drepturilor omului** [16], semnată de autorii *Teodor Cârnaț* și *Marina Cârnaț*, în care aceștia, evocând *drepturile economice ale omului*, vorbesc despre: dreptul la muncă și la protecția muncii; dreptul la odihnă; dreptul la asistență și protecție socială; dreptul la un nivel de trai decent [16, p.103].

În aceeași ordine de idei, merită atenție și lucrarea **Tratat de Drept constituțional și instituții politice** [26], semnată de prof. *Victor Popa*, în care se recunoaște că din categoria drepturilor *economice și sociale* fac parte: dreptul la muncă și la protecția muncii; dreptul la asistență și protecție socială; protecția familiei și a copiilor orfani; ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor; protecția persoanelor cu dizabilități [26, p.309].

O importanță distinctă pentru cercetarea de față prezintă studiile semnate de autorii români, după cum urmează:

- a) *Ion Deleanu*. **Drept constituțional și instituții politice. Tratat** [17], în care autorul identifică categoria: „Drepturi și libertăți ale persoanei, în raporturile ei cu societatea sau statul, exercitate de regulă individual”, în cadrul căreia este inclus și dreptul la un trai decent; acest drept este „o aspirație, realizabilă progresiv” [17, p.163].
- b) *Ioan Muraru, Elena-Simina Tănăsescu*. **Drept constituțional și instituții politice** [86]. În lucrare poate fi atestată următoarea clasificare: drepturile și libertățile social-economice și culturale. Referitor la dreptul la un nivel de trai decent, autorii menționează că acesta este unul complex, subliniind: „Traiul decent se realizează prioritar prin munca cetățeanului și a familiei sale, dar statul trebuie să contribuie decisiv la ameliorarea condițiilor de viață pentru a se realiza standardele civilizației” [23, p.178].

- c) *Genoveva Vrabie. Organizarea politico-etatică a României. Drept constituțional și instituții politice* [36], o lucrare în care dreptul la un nivel de trai decent este corelat cu alte drepturi, cum ar fi: „dreptul la pensie”, „dreptul la concediu de maternitate plătit”, „la ajutor de șomaj etc.”. În opinia autoarei, toate aceste garanții juridice s-au dovedit deja insuficiente pentru a putea vorbi de un *real* drept la „un nivel de trai decent” [36, p.481]. Obligația statului de a asigura nivelul de trai decent este considerată ca o garanție constituțională [36, p.478].
- d) *Gheorghe Iancu. Drept constituțional și instituții politice* [21]. Autorul atribuie dreptul la un nivel de trai decent (art. 47 din Constituția României) la categoria drepturilor și libertăților economice, sociale și culturale. Referitor la dreptul la muncă, autorul subliniază că acesta este „un drept inerent ființei umane, natural și imprescriptibil” [21, p.170].

Merită atenție în context și lucrarea *Protecția socială a persoanelor cu handicap*, semnată de *Livius Manea* [22]. În monografia citată, autorul abordează problema protecției sociale în complexitatea sa în raport cu persoanele cu dizabilități - ca subiecte cu statut juridic special. Pentru studiul de față prezintă un interes deosebit elucidarea conceptuală a categoriilor „calitate a vieții”, „mod de viață” și „stil de viață”, raportate la persoanele cu dizabilități.

Un loc aparte în materia cercetărilor îl ocupă tezele de doctorat pe domeniu. O primă teză de doctorat habilitat, pe care o vom menționa, este intitulată *Drepturile sociale ale omului și cetățeanului în Republica Moldova: garanții constituționale*, susținută de *Natalia Șciuchina* [34].

Un alt autor este *George Vlăiescu*, la care ne vom referi mai detaliat, întrucât tema abordată de acesta fundamental intercalează pe unele dimensiuni cu tema tezei enunțate. Ideea de fond expusă de către autor constă în „elucidarea, în cadrul raportului dintre individ și stat, a dreptului omului la un nivel de trai decent, ca drept de sine stătător, dar mai ales ca drept complex care ia naștere din interacțiunea cu alte drepturi fundamentale” [35, p.8].

Autorul recunoaște „natura enciclopedică și interdisciplinară a temei, de rigoarea construcției și de interpretările critice, lucru ce denotă preponderența calitativă a cercetării sale [35, p.7], însă nu dezvoltă așadar „natura interdisciplinară a temei”, ci doar constată acest lucru.

Argumentând necesitatea reconsiderării „principiului legitimității puterii de stat” [28], autorul menționează „obligăția deținătorilor puterii de stat de a-și păstra pe parcursul întregului mandat, între anumite limite rezonabile, nivelul de încredere obținut inițial (iar tehnologia modernă este un mijloc promițător în această direcție) [35, p.7] iar, pe de altă parte, „de a acționa de o așa manieră încât fiecare act al puterii de stat să se reflecte în finalitatea supremă a legii: binele comun” [1, p.202].

Generalizând cele studiate, subliniem importanța abordării științifice a temei de cercetare cu profunde semnificații teoretico-practice în societate. Lucrările de specialitate ale predecesorilor au servit ca surse doctrinare la

elaborarea tezei prin prisma fundamentării științifice a dreptului la un nivel de trai decent, distinct, în cadrul drepturilor fundamentale, valori supreme și garantate.

Obligativitatea tratării temei tezei presupune abordarea următoarelor aspecte:

- definirea noțiunii „drepturi și libertăți fundamentale”;
- determinarea naturii juridice a drepturilor în general și a celor distincte în particular;
- clasificarea drepturilor fundamentale conform criteriilor științifice;
- încadrarea fiecărui drept distinct în principiile generale aplicabile drepturilor fundamentale.
- interdependența și corelația drepturilor fundamentale în raport cu categoria dreptului distinct supus cercetării;
- analiza abordărilor științifice ale obligațiilor constituționale ale statului în asigurarea drepturilor garantate;
- elucidarea fundamentelor științifice privind calea juridică de apărare a drepturilor fundamentale.

În cadrul subcapitolului 1.2 al tezei, intitulat „Asigurarea juridică a dreptului la un nivel de trai decent în sistemul instrumentelor internaționale și naționale: mecanisme”, se conține un studiu al doctrinei naționale și internaționale a fenomenului cercetat. Cu certitudine, dreptul la un nivel de trai decent, ca drept fundamental inalienabil ființei umane, garantat constituțional și la nivel internațional, impune analiza succintă a acestor reglementări normative. În acest context vom expune reglementările cuprinse în actele normative: a) nivel internațional; b) nivel european; c) dreptul comparat și d) dreptul național.

Dincolo de aceasta, este de menționat faptul că semnificația deosebită a *dreptului persoanei la un nivel de trai decent* a fost accentuată prin însăși reglementarea acestuia la nivel internațional și european. Cele mai importante prevederi în acest sens atestăm în:

A. Dreptul la un nivel de trai decent în dreptul internațional. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, care prevede, în art. 25 alin. (1): „Orice persoană are dreptul la un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății sale, bunăstării proprii și a familiei, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare, are dreptul la asigurare în caz de șomaj, de boală, de invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în alte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență ca urmare a unor împrejurări independente de voința sa”.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [25], care stabilește, în art. 11: „Statele-părți la prezentul Pact, recunoscând dreptul oricărei persoane la un *nivel de trai suficient* pentru ea însăși și familia sa, inclusiv hrană, îmbrăcămintă și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență, vor lua măsuri potrivite pentru a asigura realizarea acestui drept și recunosc în acest scop importanța esențială a unei cooperări internaționale liber consimțite”.

Indubitabil că dreptul la un nivel de trai decent constituie obiect de reglementare în instrumentele dreptului internațional, găsindu-și oglindirea la nivel internațional. Astfel, acest drept este reglementat atât prin Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, cât și prin Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16 decembrie 1966.

Respectând principiile și normele dreptului internațional, acest drept își regăsește reglementarea în Constituția Republicii Moldova, în Constituția României, precum și în constituțiile altor state [19].

Cu toate că traiul decent se realizează în principal prin munca cetățeanului și a familiei sale, statul trebuie să contribuie decisiv pentru a asigura posibilitatea realizării standardelor civilizației moderne în ceea ce privește condițiile de viață [26, p.239]. Domeniul social include: dreptul la pensii; concediu de maternitate plătit; asistență medicală în unitățile sanitare de stat; ajutor de șomaj și alte forme de asistență socială [4; 86, p.255].

B. Dreptul la un nivel de trai decent în dreptul european.

Carta Socială Europeană (revizuită) consacră numeroase drepturi fundamentale sociale ale omului precum: dreptul la securitate și igienă în muncă (art. 3); dreptul la o salarizare echitabilă care să asigure un nivel de trai satisfăcător (art. 4); dreptul la protecție specială în caz de maternitate (art. 8); dreptul la securitate socială (art. 12); dreptul la asistență socială și medicală (art. 13); dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială (art. 23); dreptul la protecție împotriva sărăciei și excluderii sociale (art. 30) etc.

C. Dreptul la un nivel de trai decent în dreptul național.

Sub aspect comparativ, atenționăm: *Constituția Republicii Moldova*, garantând dreptul la muncă și la protecția muncii, în art. 43 stipulează: „Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecție împotriva șomajului. Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice. Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore. Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate”.

Așadar, Legea Supremă a statului nu garantează dreptul persoanelor care muncesc la o remunerație care să le asigure lor și familiilor lor un nivel de trai decent. Acest drept nu este garantat nici chiar prin stipularea la alin. (2) a unei astfel de măsuri de protecție precum este „instituirea unui salariu minim pe economie”.

În astfel de circumstanțe este dificil de apreciat cum ar putea statul să-și onoreze obligația sa constituțională, expres prevăzută în art. 47 alin. (1): „să ia

măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui”.

Aceasta în pofida faptului că art. 47 din Constituție - Dreptul la asistență și protecție socială - stipulează: „(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

(2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor” [6].

Cât privește reglementarea dreptului la un nivel de trai decent în constituții, observăm că și aici întâlnim deosebiri, inclusiv în ce privește titlul articolelor. Astfel, art. 47 din Constituția Republicii Moldova este intitulat „Dreptul la asistență și protecție socială”, iar dreptul la un nivel de trai decent constituie conținutul alin. (1).

Totodată, potrivit art. 126 alin. (1) din Constituție: „Economia Republicii Moldova este economia de piață de orientare socială”. Iată de ce „numai dacă există succese în domeniul protecției sociale se poate spune că statul își realizează obligația constituțională de a apăra drepturile și libertățile omului, de a crea condiții materiale, politice și juridice și de alt gen pentru exercitarea ... și implementarea lor în viață” [7, p.187]. Indiscutabil că aceste deziderate plenar se răsfrâng și asupra dreptului la un nivel de trai decent.

Grație cercetărilor efectuate, considerăm că, sub aspect strict juridic, statul de drept se caracterizează prin eminența dreptului, adică reglementarea relațiilor sociale și, implicit, a drepturilor și libertăților fundamentale, doar în baza normelor scrise, sistematizate în acte distincte. Iar datorită importanței drepturilor și libertăților fundamentale, ca valori supreme ce asigură libera dezvoltare a personalității umane, ele sunt înscrise în acte cu caracter internațional, comunitar și național – în constituții.

Analiza și sinteza reglementărilor normative în domeniu permit a constata următoarele:

În fond, problema drepturilor și libertăților fundamentale, ca valori supreme, își găsesc reglementare normativă: Declarația Universală a Drepturilor Omului cuprinde un cadru de principii și drepturi, care ulterior au fost concretizate în Pactele internaționale din 1966, propunând, totodată, o primă clasificare a drepturilor fundamentale.

La nivel regional, drepturile omului la fel sunt proclamate, totodată, fiind reglementată și procedura juridică de asigurare a lor.

La nivel național, drepturile și libertățile fundamentale sunt expres stabilite distinct, lăsând cale și pentru identificarea altor drepturi distincte, cum ar fi dezvoltarea prevederilor art. 47 din Constituție: „Dreptul la asistență și protecție socială” prin detașarea unui nou drept - „dreptul la un nivel de trai decent”.

Într-un final, în concluziile la acest capitolul a fost conturat scopul cercetării și identificate obiectivele de cercetare corespunzătoare. Cu siguranță, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate atât în dreptul intern, cât și în cel internațional.

Doctrina constituțională, al cărei obiect de studiu constituie și drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului, elucidează acest domeniu al relațiilor sociale atât prin prisma abordărilor științifice, cât și prin prisma reglementărilor normative. Acest subiect, după cum demonstrează practica, este complex, fapt ce impune abordări ample, distincte, dar în unitatea lor dialectică, cerință ce vizează implicit și fiecare drept fundamental distinct. În arsenalul drepturilor omului, un loc aparte, condiționat de starea social-economică a societății, îl ocupă dreptul la un nivel de trai decent.

Capitolul doi, intitulat *Semnificația drepturilor și libertăților fundamentale în doctrina statului de drept*, include, în cele patru paragrafe, o analiză detaliată referitoare la sistemul și semnificația drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, din categoria cărora face parte și dreptul la un nivel de trai decent. În mod special, este accentuată ideea conform căreia dreptul la un nivel de trai decent, chiar nefiind identificat în Constituție ca drept distinct, întrunește elementele definitorii ale noțiunii de drepturi fundamentale.

În conținutul paragrafului 2.1. *Exigențele statului de drept - reflecție a valorii drepturilor și libertăților fundamentale*, sunt cercetate concepțiile doctrinare în cadrul cărora se argumentează științific că doar autentica asigurare a drepturilor fundamentale, ca valori supreme, constituie temelia statului de drept și democratic.

Conceptul „stat de drept” impune determinarea scopului esențial, și anume - „asigurarea unui nivel maxim de previzibilitate. Totul trebuie îndeplinit pornind de la măsuri generale pe care subiecții le pot prevedea și ale căror consecințe nu-i mai surprind ca o măsură administrativă arbitrară” [32, p.210]. Or, tocmai determinarea precisă și clară a drepturilor fundamentale distincte, implicit și a dreptului la un nivel de trai decent, se încadrează în scopul esențial al statului de drept și democratic.

Statul de drept presupune „...întâi de toate, recunoașterea și respectarea priorității ființei umane (a drepturilor, libertăților și intereselor acesteia), a căror realizare se poate asigura doar prin supremația legii și a dreptului” [12, p.12]. Împărtășind această concepție de fond, o considerăm ca fundament științific pentru individualizarea dreptului la un nivel de trai decent într-un drept distinct în cadrul drepturilor și libertăților fundamentale. Doar pe această cale el va putea fi cunoscut și, respectiv, asigurat „prin supremația legii și a dreptului”. Iar „nerespectarea legii ce corespunde dreptului face imposibilă organizarea sistemului puterii în statul de drept și realizarea drepturilor și libertăților omului” [10, p.15].

Prezintă importanță faptul că „democrația și drepturile (omului) realizează o unitate indescritibilă, un original circuit de feedback, ele sunt două categorii pereche în care una este condiția celeilalte” [17, p.115].

Însă, în cadrul unui stat, suveranitatea națională, „puterea politică aparține poporului care o exercită prin organele sale reprezentative sau în mod direct, prin referendum, din inițiativă populară. Acest drept, denumit și exclusiv politic, este exercitat numai de o anumită parte din popor, de cei care dețin calitatea de cetățean” [26, p.302]. Într-adevăr, constituțiile tuturor statelor, inclusiv a Republicii Moldova, stabilesc faptul că doar cetățenii statului respectiv dețin drepturile exclusiv politice.

De aici, conchidem că deosebirea dintre aceste două sintagme - „drepturile cetățeanului” și „drepturile omului” - constă în sfera drepturilor de care se poate prevala o persoană, situată pe teritoriul unui stat: „deplină” - dacă este cetățean al statului respectiv și „restrânsă” - dacă este cetățean străin sau apatrid, ceea ce, de fapt, este și reglementat din punct de vedere constituțional. Dar, din punctul de vedere al dreptului internațional, noțiunea „drepturile omului” este mai largă decât „drepturile cetățenilor”, aceasta deoarece instrumentele internaționale protejează la general „drepturile omului”, nefiind legate de cetățenie.

Complexitatea și dialectica fenomenului, încă din primele lucrări științifice din perioada antică, au impus necesitatea determinării naturii juridice a drepturilor fundamentale. Evoluția istorică a determinat, în cele din urmă, natura juridică a drepturilor omului, aspecte elucidate în paragraful 2.2 al capitolului *Determinarea naturii juridice și deținerea sintagmei „drepturi și libertăți fundamentale”*.

În paragraful 2.3. *Problematika clasificării drepturilor și libertăților fundamentale* se pune accent pe coerența, precum și pe unitatea fenomenului, momente ce invocă determinarea criteriilor pentru clasificarea în categorii clare a drepturilor și libertăților fundamentale.

Paragraful 2.4. *Relevanța naturii juridice a dreptului la un nivel de trai decent și determinarea locului lui în cadrul categoriilor drepturilor fundamentale* prezintă sinteza argumentelor logice și a fundamentărilor științifice în materie. Pe această cale s-a reușit atât determinarea naturii juridice a dreptului la un nivel de trai decent, cât și stabilirea rolului său în contextul categoriilor drepturilor fundamentale, în conformitate cu criteriile doctrinare de clasificare.

Capitolul trei, cu denumirea ***Dreptul la un nivel de trai decent - drept distinct în cadrul drepturilor și libertăților fundamentale***, este un capitol de bază al tezei, în care sunt realizate cele mai importante obiective de cercetare a subiectului.

Paragraful 3.1 - *Deținerea și determinarea conținutului dreptului la un nivel de trai decent* - cuprinde o analiză a ideilor științifice în vederea demonstrării calității de drept distinct, atât prin definiție (criteriu formal), cât și prin conținut (criteriu material).

Unitatea dialectică a multiaspectualității dreptului la un nivel de trai decent implică elucidarea răsfrângerii principiilor generale ale dreptului constituțional, aplicabile drepturilor și libertăților fundamentale. Acest aspect este elucidat în paragraful 3.2 cu titlul: *Încadrarea dreptului la un nivel de trai decent în principiile aplicabile drepturilor și libertăților fundamentale*.

Pentru început vom menționa că doctrina de specialitate invocă cel puțin următoarele probleme la acest capitol. O primă problemă ține de utilizarea sintagmelor oarecum diferite de către autorii care examinează subiectul. Așa, bunăoară, I. Muraru utilizează expresia „Principii constituționale aplicabile drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor români” [24, p.193]. Alt grup de autori (I. Deleanu, V. Popa) utilizează expresia „principiile reglementării drepturilor și libertăților fundamentale” [17, p.116; 26, p.304]. *În ce ne privește, considerăm adecvată sintagma principiile reglementării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului”; adică nu le racordăm la stat.*

O a doua problemă ține de identificarea a înseși principiilor ca atare. Și aici opinia cercetătorilor nu este unanimă. De exemplu, I. Muraru identifică următoarele principii:

„1. Universalitatea; 2. Neretroactivitatea; 3. Egalitatea; 4. Funcțiile și demnitățile publice pot fi ocupate numai de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară; 5. Protecția juridică a cetățenilor români în străinătate și apatrizii se bucură în România de protecție juridică; 6. Cetățenii români nu pot fi extrădați sau expulzați din România; 7. Prioritate a reglementărilor internaționale; 8. Accesul liber la justiție; 9. Caracterul de excepție al restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți” [24, p.193].

Paragraful 3.3. *Particularități ale gradului de asigurare a dreptului la un nivel de trai decent în funcție de statutul juridic al subiecților de drept*) evocă postulatul că principiile universalității și egalității drepturilor fundamentale se răsfrâng asupra tuturor cetățenilor. Totodată, unele categorii de subiecți beneficiază de o „discriminare pozitivă”, caracteristică statutului de drept și democratic.

În fond, tipologia subiectelor dreptului la un nivel de trai decent este strict determinată în conținutul art. 47 din Constituția Republicii Moldova. În acest context identificăm următoarele subiecte de drept, beneficiare ale dreptului la un nivel de trai decent: a) cetățeanul și, în funcție de situație, b) familia cetățeanului.

În funcție de situații concrete, cetățeanul „preia statutul de subiect de drept în calitate de: a) salariat; b) pensionar; c) șomer; d) bolnav; e) invalid; f) persoană cu dizabilități; g) bătrân și h) sau alte cazuri” (art. 47 alin. (2) din Constituție).

Identificarea calității subiectelor de drept se impune deoarece anume pe această cale determinăm gradul relativ al asigurării nivelului de trai decent. Astfel, gradul nivelului de trai al salariatului este direct proporțional cu salariul minim, instituit pe economie (art. 43 alin. (2) din Constituție). Cu alte cuvinte, „bunăstarea lui și a familiei lui” depinde de mărimea acestui salariu.

Chiar dacă prevederile constituționale nu operează cu categoria „pensionar”, ci cu termenul „bătrânețe”, în ce ne privește vom folosi noțiunea generală „bătrânețe” ce include și categoria „pensionar”. Aceasta deoarece și nivelul minim al pensiei trebuie să-i asigure „bătrânului” un nivel de trai decent relativ, pornind de la prevederile art. 16 alin. (2) din Constituție – principiul egalității.

Alta este starea șomerilor, a bolnavilor, a invalizilor, a persoanelor cu dizabilități (art. 51 din Constituție), a celor văduve, precum și a altor persoane în cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.

Spiritul acestui subiect rezidă în legătura dialectică dintre caracterul social al statului și dreptul la un nivel de trai decent, la general, și în funcție de statutul juridic specific al subiectelor de drept, beneficiare de acest drept, în special.

Nivelul de trai decent minim garantat trebuie să fie asigurat relativ în funcție de statutul juridic al subiectului de drept.

Astfel, gradul nivelului de trai al salariatului este în directă dependență de realizarea dreptului la muncă, pornind de la instituirea unui salariu minim pe economie (art. 43 alin. (2) din Constituție). Anume cuantumul salariului, care este o determinantă fluctuantă, în funcție de dezvoltarea economică a statului, trebuie să-i asigure lui și familiei lui un nivel de trai decent pe dimensiunea „bunăstare” (art. 47 alin. (1) din Constituție).

Altă situație se urmărește în cazul „șomajului”, adică al persoanei care temporar nu este angajată în câmpul muncii și nu este asigurată cu salariul minim garantat pe economie. În aceste împrejurări, intervine statul prin acordarea alocațiilor sociale pe perioada șomajului.

În paragraful 3.4. *Interdependența dreptului la un nivel de trai decent și obligația statului privind realizarea lui* este analizată dubla ipostază a naturii juridice a dreptului la un nivel de trai decent, fapt ce presupune obligația corelativă a statului de a-l asigura în practică.

Capitolul patru, intitulat „**Statul social - garant economico-juridic al asigurării dreptului la un nivel de trai decent**”, conține patru paragrafe, în care sunt elucidate esența și semnificația social-economică și juridică a statului social (în paragraful 4.1), fiind identificate funcțiile respective ale statului pe această dimensiune. Această caracteristică a statului antrenează modalități și instrumente chemate să depășească dificultățile în asigurarea dreptului la un nivel de trai decent.

Într-o viziune de ordin general, pe care o împărtășim, se indică la o triplă manifestare de condiții, dialecte conexe, și anume: „**Legitimitatea** care este conferită de faptul că măsurile sunt întemeiate pe valori și principii universale: libertatea, echitatea, proporționalitatea, democrația participativă ..., **scopul** - de faptul că ele converg către susținerea ideilor de bunăstare, securitate și progres social, iar **finalitatea** este dată de potențialitatea măsurilor de a-și atinge scopul” [35, p.16].

Astfel, *legitimitatea* derivă din prevederile art. 1 alin. (3) din Constituție, în conformitate cu care „drepturile și libertățile omului ... sunt valori supreme și garantate”. Această legitimitate este confirmată și prin prevederile art. 16 alin. (1) din Constituție, potrivit cărora „respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului”.

Scopul rezidă din aceeași reglementare a art. 1 alin. (3), în conformitate cu care statul de drept și democratic prezumă „libera dezvoltare a personalității umane”, calitate asigurată prin convergența valorilor enunțate *supra*.

Finalitatea este asigurată normativ prin prisma art. 126 alin. (1) din Constituție, care stabilește că „economia Republicii Moldova este ... de orientare socială”. Totodată, în conformitate cu art. 126, alin. (2) lit. g), statul este obligat să asigure „sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții”.

Așadar, atestăm o legătură dialectică dintre, pe de o parte, dreptul subiectiv al cetățeanului la un nivel de trai decent și, pe de altă parte, angajamentul lui de a-l materializa prin munca depusă.

În aceste circumstanțe statului îi revine obligația ca, prin politica economică cu caracter social, să-i creeze cetățeanului condițiile garantate în acest proces.

Această funcție a statului mai implică competența, atribuția de a acorda atenția cuvenită rolului educației în asigurarea complexă a dreptului la un nivel de trai decent. Nu putem să nu fim de acord în acest context cu concepția, potrivit căreia se atestă „...o lipsă vădită de respect și de cordialitate a guvernanților față de guvernați, neconsultarea și neimplicarea societății civile în luarea deciziilor administrativ-publice ...” [35, p.15].

În paragraful 4.2, studiul este axat pe cadrul instituțional de protecție și asigurare a realizării garantate a dreptului la un nivel de trai decent, fiind cercetate subiecte precum: Avocatul Poporului, ca promotor al asigurării dreptului la un nivel de trai decent; jurisprudența Curții Constituționale, ca garanție a asigurării dreptului la un nivel de trai decent, și justiția de drept comun, ca garant al respectării dreptului la un nivel de trai decent.

În pofida recunoașterii dreptului la un nivel de trai decent, ca drept fundamental cu valoare constituțională, proclamat în normele constituționale și ale dreptului internațional public, pe bună dreptate se menționează „că acest drept a fost (precum și mai este încă – *n.a.*) lipsit de acele reglementări ... care să-i consacre caracterul de sine stătător și, implicit, mijloacele și garanțiile juridice necesare transpunerii sale în practică” [35, p.10].

Astfel, art. 47 din Constituția Republicii Moldova, intitulat „Dreptul la asistență și protecție socială”, stipulează în alin. (1): „*Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent ...*”, iar, potrivit art. 126 alin. (2), lit. g), statul trebuie să asigure „crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții”.

Mai adecvat acest drept este evidențiat în art. 47 din Constituția României cu titlul „Nivelul de trai”, în alin. (1) stabilindu-se: „*Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent*”:

Iată din ce considerent ne-am trasat ca obiectiv de a identifica nu doar mijloacele și mecanismele etice de realizare a drepturilor fundamentale, în general, dar și nivelul în care este asigurată realizarea dreptului la un nivel de trai decent, ca drept de sine stătător, în particular.

Supra am prezentat cadrul legal de confirmare a dreptului la un nivel de trai decent, precum și obligația statului de a asigura acest drept. Logica lucrurilor impune identificarea atât a instituțiilor, cât și a mijloacelor și mecanismelor de asigurare a acestui drept în cazul în care el este neglijat sau încălcat.

Aplicând principiul ierarhiei constituționale a instituțiilor etice cu statut respectiv, identificăm următoarele structuri: Curtea Constituțională, Autoritatea Judecătorească și Avocatul Poporului.

Astfel, potrivit art. 134 alin. (3) din Constituție, Curtea Constituțională garantează responsabilitatea statului față de cetățean; deci, nemijlocit și în raport cu realizarea plenară a dreptului la un nivel de trai decent.

Concluziile generale și recomandările rezidă din sinteza cercetării în raport cu obiectivele trasate, fiind identificate rezultatele pozitive în procesul realizării dreptului la un nivel de trai decent, precum și lacunele doctrinare și normativ-juridice.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Indubitabil, stat de drept, democratic autentic este acela în care demnitatea omului, drepturile și libertățile fundamentale și libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate constituțional. Dreptul la un nivel de trai decent se încadrează plenar în cadrul acestor valori, suportând abordări și interpretări specifice. În același timp, studiul efectuat în domeniu denotă faptul că acest drept este lipsit de acele reglementări normative – naționale și comunitare – care să-i consacre caracterul de sine stătător distinct de drept fundamental și, implicit, de mijloacele și garanțiile juridice necesare transpunerii sale plene în practică.

Tocmai în acest context, urmând scopul cercetării prezentei teze, în conformitate cu obiectivele trasate, ca rezultat al investigației, se impun următoarele **concluzii**:

1. Dreptul la un nivel de trai decent este un drept absolut, pe de o parte, prin natura juridică, iar, pe de altă parte, relativ, atât prin autoevaluarea lui subiectivă, personală, cât și prin gradul de asigurare a nivelului în funcție de dezvoltarea social-economică a statului respectiv, precum și prin nivelul de încadrare a lui în cooperarea internațională pentru asigurarea liberei dezvoltări a personalității umane, ca valoare supremă garantată.
2. Dreptul la un nivel de trai decent este un drept fundamental distinct, cu o dublă ipostază social-economică, socială - prin semnificație și percepție, economică - prin aportul individual de muncă.
3. Statul, prin caracterul său social, are obligația de a asigura, în colaborare cu alte state, realizarea efectivă a dreptului la un nivel de trai decent.
4. Denumirea autentică a acestui drept este „dreptul la un nivel de trai decent”, iar celelalte sintagme, cum ar fi: „calitatea vieții”, „stil de viață” sau „mod de viață”, sunt derivate sau aranjări subiective ale vieții personale și de familie.
5. Pornind de la principiul „universalității” și al „egalității” în drepturi a omului și cetățeanului, nivelul minim de trai decent trebuie să fie garantat de către stat, indiferent de statutul juridic al persoanei, aplicându-se principiile „discriminării pozitive”.
6. Exercițarea plenară a dreptului la un nivel de trai decent rezidă în interrelațiile cu alte drepturi social-economice conexe, fapt ce impune cercetarea științifică a acestui drept în complexitatea sa. Prin urmare, se face legătura dialectică dintre caracterul social al statului și dreptul la un nivel de trai decent în funcție de statutul juridic al cetățeanului.
7. Sursa material-financiară a nivelului de trai decent este munca ce asigură acest nivel. Obligația statului este de a asigura și a garanta un nivel de trai decent pentru toți cetățenii statului. Aceasta deoarece drepturile fundamentale în realizarea lor sunt garantate de principiul universalității (art. 15 din Constituție) și al egalității (art.16).

Respectiv, în funcție de statutul juridic al cetățeanului: salariat, familie, familie cu mulți copii, șomer, bolnav, invalid, văduv, bătrân, persoană cu dizabilități, el trebuie să beneficieze de un nivel de trai decent, asigurat de către stat (art. 47 alin. (1) din Constituție).

Totodată, în funcție de veniturile și sursele legale de existență, toate persoanele cu statutul nominalizat își pot crea un nivel de trai decent care să depășească nivelul garantat de către stat, fără a discrimina concetățenii.

8. Sub aspectul reglementărilor constituționale, dreptul la un nivel de trai decent nu este evidențiat ca un drept fundamental distinct, abordându-i-se un articol aparte, prin singularitatea sa.
9. Atât jurisprudența Curții Constituționale, cât și a instanțelor de drept comun nu au avut în examinare, ca subiect distinct: „dreptul la un nivel de trai decent”, ci numai drepturile conexe, cum ar fi: dreptul la muncă, asigurarea socială, indemnizațiile de șomaj, boală ...

Recomandări:

Sintetizând concluziile generale, formulate *supra*, considerăm oportun de a înainta recomandările de rigoare în materie de drept fundamental la un nivel de trai decent:

- a) *sub aspect de concept*, dreptul la un nivel de trai decent este un drept distinct din categoria drepturilor social-economice, în singularitatea sa și aflat în strânsă corelație cu alte drepturi conexe social-economice;
- b) *sub aspectul reglementării constituțional normative*, în vederea consacării caracterului de sine stătător, distinct, al dreptului la un nivel de trai decent, cu titlu *de lege ferenda*, propunem:
 1. În art. 1 alin. (3) din Constituție, după cuvintele „... stat de drept, democratic ...” de adăugat cuvântul „social” și în continuare după text. Această caracteristică a statului este dezvoltată și garantată deja prin prevederile art. 126 alin. (1) din Constituție, în conformitate cu care „economia Republicii Moldova este o economie de piață, de orientare socială ...”.
 2. Pornind de la dezideratele „interesului general” în „statul social”, se impune identificarea printre drepturile fundamentale a dreptului la un nivel de trai decent ca o categorie aparte. Astfel, propunem includerea în textul Constituției a unui nou articol - „Art. 46¹. Dreptul la un nivel de trai decent”, care să prevadă următoarele:

Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială a fiecărui om de natură să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei lui, condiții pentru un nivel de trai decent, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

Titlul art. 47 din Constituție urmează a fi reformulat în următoarea redacție: „Art.47. Dreptul la asistență și protecție socială” se păstrează, iar alineatul alin.(2) devine alineat unic.

Pe această cale vor fi ridicate la nivel de identificare drepturile: a) la un nivel de trai decent și b) dreptul la asistență și protecție socială, ca drepturi social-economice fundamentale distincte, dar conexe și interdependente.

BIBLIOGRAFIE

1. ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*. Ediția a 3-a revăzută. Vol.1. Chișinău: CEP USM, 2021. 225 p. ISBN 978-9975-149-39-6.
2. ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*. Vol.2. Ed. a 2-a, rev. și adăugată conform reglementărilor normative, Chișinău: CEP USM, 2019. 320 p. ISBN 978-9975-149-39-6.
3. CIOBANU, R. *Construcția unei teorii a drepturilor omului: între realitate și lege*. În: Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale. Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 12-13 decembrie 2019, Chișinău: Artpoligraf. 2020. 580 p. ISBN 978-9975-3462-2-1.
4. CONSTANTINESCU, M., DELEANU, I., IORGOVAN, A., MURARU, I., VASILESCU, F., VIDA, I. *Constituția României comentată și adnotată*. București: 1992. 320 p. ISBN 973-567-017-8.
5. *Constituția Regatului Belgiei* adoptată la data de 7 februarie 1831 (cu modificările ulterioare). În: Codex constituțional: Constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene. Coord.: Șt. Diaconu. București: Monitorul Oficial, 2015. 844 p. ISBN 9789735679095.
6. *Constituția Republicii Moldova*. Adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78, art. nr.140.
7. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Arc, 2012. Imprimat la Tipografia „Europress“, 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.
8. *Constituția Republicii Moldova*. Adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78, art. nr.140.
9. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Arc, 2012. Imprimat la Tipografia „Europress“, 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.
10. COSTACHI, Gh. *Direcții principale ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2009. 327 p. ISBN 978-9975-4078-1-6.
11. COSTACHI, Gh. *Direcțiile prioritare ale edificării și consolidării statului de drept în Republica Moldova*. În: Contribuții științifice la edificarea și consolidarea statului de drept. Materialele Conferinței științifice internaționale consacrate jubileului de 70 de ani al prof.univ. Gheorghe Costachi, 3 mai 2011. Chișinău: Î.S.F.E.P. „Tipogra. Centrală”, 2011., 762 p. ISBN 978-9975-53-001-9.
12. COSTACHI, Gh. *Locul și valoarea drepturilor omului în conceptul statului de drept și practica edificării acestuia în Republica Moldova*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. 17 septembrie 2010, Bălți. / Coord. red.șt. Gheorghe Costachi. Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2010. 490 p. ISBN 9789975789172.
13. COSTACHI, Gh. *Rolul justiției în edificarea statului de drept*. Chișinău: Print Caro, 2021. 1071 p. ISBN 978-9975-56-894-4.

14. COSTACHI, Gh. *Statul de drept și democrația în Republica Moldova*. În: Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova. Vol.2. Chișinău: Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2006. ISBN 978-9975-78-014-8.
15. CĂRNAȚ, T., CĂRNAȚ, M. *Protecția juridică a drepturilor omului*. Chișinău, 2006, 380 p. ISBN 9975-932-62-2.
16. COSTACHI, Gh., HLIPCA, P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a, revăzută și completată. Chișinău: Î.S.F.E.P. „Tipogr.Centrală”, 2011. 614-615 p. ISBN 978-9975-78-941-7.
17. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat. Vol.2. București: Europa Nova, 1996. 480 p. ISBN 973-9183-36-2.
18. SCIUCHINA, N., LISENCO, V., ZAKHARIA, S. *Drepturile sociale ale omului: reglementarea juridică națională și internațională*. Chișinău, 2018. 134 p. ISBN 978-9975-3246-2-5.
19. GUCEAC, I. *Constituțiile statelor lumii*. Chișinău: Cartier Juridic, 2016. 908 p. ISBN 978-9975-79-951-5.
20. GUCEAC, I. *Curs element de drept constituțional*. Vol.2. Chișinău, 2004. 494 p. ISBN 9975-70-399-2.
21. IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. a 5-a rev.și compl. București: Lumina Lex, 2007. 657 p. ISBN 978-973-758-054-2.
22. MANEA, L. *Protecția socială a persoanelor cu handicap*. București: Casa de editură și presă ȘANSA SRL, 2000. 351 p. ISBN 973-9167-86-1.
23. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.-S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol.1. Ed. a 15-a, rev. București: CH BECK, 2016. 214 p. ISBN/ISSN 978-606-18-0600-3.
24. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol.2. Ed. a 15-a, rev. București: All Beck, 2017. 320 p. ISBN/ISSN 978-606-18-0673-7.
25. PARASCHIV, R.-G. *Mecanismele internaționale de protecție a drepturilor omului*. București: ProUniversitaria, 2014. 248 p. Cod: PUN978-606-26-0026-6.
26. POPA, V. *Tratat de drept constituțional și instituții politice*. Ediția a doua, revăzută și revizuită. Chișinău, 2021. 1024 p. ISBN 978-9975-84-148-1.
27. *Raport privind respectare drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2018*. Chișinău: Print-Caro, 2019. 404 p. ISBN 978-9975-56-679-7.
28. *Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2019*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2020. 317 p. ISBN 978-9975-151-38-2.
29. SANDU, V. *Dreptul la un nivel de trai decent: concept și reglementare*. În: Jurnal Juridic Național: teorie și practică, 2020, nr.6. pp.24-28 (0,6 c.a.). Categoria C. ISSN 2345-1130
30. SANDU, V. *Dreptul de a nu fi supus torturii în sistemul drepturilor fundamentale ale omului*. În: Гражданское общество против пыток.

- Материалы научно-практической конференции с международным участием, от 20 ноября 2020 года. Кишинев: Print-Caro, 2021. pp. 117-123 (0,6 c.a.). ISBN 978-9975-56-872-2.
31. SANDU, V. *Dreptul la un trai decent - dificultăți de asigurare social-economică și juridică*. În: Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe Sociale”, 2022, nr.8 (158), pp.172-179 (0,4 c.a.). Categoria B. ISSN 1814-3199.
 32. SANDU, V. *Reflecții asupra titularilor dreptului constituțional la un nivel de trai decent*. În: Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală, materiale ale conferinței științifice internaționale din 8-9 decembrie 2022, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: CEP USM, 2023, ISBN 978-9975-62-531-9 [137, p.329-335].
 33. SMOCHINĂ A., VLĂESCU Ge. *Dificultățile asigurării dreptului omului la un trai decent din perspectiva drepturilor încălcate*. Comunicare științifică susținută în cadrul Conferinței științifice cu participare internațională, dedicată aniversării a 27 de ani de la fondarea ULIM, 16-18 octombrie 2019.
 34. ȘCIUCHINA, N. *Drepturile sociale ale omului și cetățeanului în Republica Moldova: garanții constituționale*. Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept. Chișinău: 2019.
 35. VLĂIESCU, G. *Asigurarea dreptului omului la un nivel de trai decent*. Autoreferatul la teza de doctor în drept, specialitatea 552.01 – Drept constituțional. Chișinău, 2021.
 36. VRABIE, G. *Organizarea politico-etatică a României. Drept constituțional și instituții politice*. Vol.2. Iași: Cugetarea, 1999. 555 p. ISBN 9739819931.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE

Articole în reviste științifice

1. SANDU, Victor. *Dreptul la un nivel de trai decent: concept și reglementare*. În: Jurnal Juridic Național: teorie și practică, 2020, nr. 6, p. 24-28 (0,6 c.a.). Categoria C. ISSN 2345-1130
 2. SANDU, Victor. *Statul social - garanție juridico-economică de asigurare a dreptului la un nivel de trai decent*. În: Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe Sociale”, 2021, nr. 11, (0,7 c.a.). Categoria B. ISSN online 2345-1017 [130, p. 93-98].
 3. SANDU, Victor. *Dreptul la un trai decent - dificultăți de asigurare social-economică și juridică*. În: Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe Sociale”, 2022, nr. 8 (158). Categoria B. ISSN 1814-3199 [134, p. 172-179].
- Materiale/teze la forurile științifice naționale și internaționale:**
1. SANDU, Victor. *Dreptul de a nu fi supus torturii în sistemul drepturilor fundamentale ale omului*. În: Гражданское общество против пыток. Материалы научно-практической конференции с международным участием, от 20 ноября 2020 года. Кишинев: Print-Caro, 2021, ISBN 978-9975-56-872-2 [125, p. 117-123].
 2. SANDU Victor. *Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și*

- cetățeanului: abordări conceptuale.* În: Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Materialele mesei rotunde cu participare internațională din 8 decembrie 2020. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2021, ISBN 978-9975-3492-4-6 [128, p.144-149].
3. SANDU, Victor. *Analiza dreptului la un nivel de trai decent prin prisma teoriei dreptului subiectiv.* În: Scientific Collection «InterConf», (76): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Progressive Science and Achievements» (September 26-28, 2021). Doha, Qatar: Katara, 2021, p. 153-162 (0,7 c.a.). ISBN 978-9927-156-34-2 [131, p.153-162].
 4. SANDU, V. *Dreptul la un nivel de trai decent - drept social-economic fundamental.* În: Metodologii contemporane de cercetare și evaluare. Materialele Conferinței științifice naționale a doctoranzilor dedicate aniversării a 75-a a USM, 22-23 aprilie 2021. Chișinău: CEP USM, 2021, p.308-312 (0,4 c.a.). ISBN 978-9975-159-17-3 (PDF) [129].
 5. SANDU, V. *Natura juridică a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.* În: Scientific Collection «InterConf», (86): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Scientific paradigm in the context of technologies and society development» (November 18-19, 2021). Geneva, Switzerland: Protonique, 2021, ISBN 978-2-881362-34 [132, pp. 381-388].
 6. SANDU, V. COSTACHI, Gh. *Reflecții asupra tipologiei drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.* În: Scientific Collection «InterConf», (94): with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Science, Education, Innovation: Topical Issues and Modern Aspects» (December 25-26, 2021). Tallinn, Estonia: Uhingu Teadus juhatus, 2021 ISBN 978-5-7983-4322-5 [133, pp. 351-360].
 7. SANDU, V. *Dreptul la un nivel de trai decent ca drept subiectiv al persoanei.* în: Justiția - pilon fundamental al edificării statului de drept. Materialele conferințe științifice cu participare internațională din 19 octombrie 2022, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți. Bălți: S.n., 2023, ISBN 978-9975-50-300-6 (PDF) [135, pp. 51-55]
 8. SANDU, V. *Garantarea dreptului la un nivel de trai decent în sistemul instrumentelor internaționale și naționale.* În: Drepturile omului și justiția în Republica Moldova în contextul integrării europene. Materialele Conferinței științifico-practice cu participare internațională din 10 decembrie 2022, mun.Chișinău. Chișinău: S.n., 2023, ISBN 978-9975-3509-0-7 (PDF) [136, pp. 140-145].
 9. SANDU, V. *Reflecții asupra titularilor dreptului constituțional la un nivel de trai decent.* În: Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală, materiale ale conferinței științifice internaționale din 8-9 decembrie 2022, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: CEP USM, 2023, ISBN 978-9975-62-531-9, p.329-335.

ADNOTARE

Sandu Victor „Dreptul la un nivel de trai decent: garanții constituționale”.

Teză de doctor în drept la specialitatea: 552.01 - *Drept constituțional*. Chișinău, 2024.

Structura tezei. Lucrarea cuprinde: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 211 titluri, 122 pagini text de bază. Rezultatele obținute au fost publicate în 12 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: stat de drept, stat social, drepturi și libertăți fundamentale, nivel de trai decent, garanții constituționale, garanții juridice de asigurare.

Domeniul de studiu: științe juridice, specialitatea 552.01 - Drept constituțional.

Scopul tezei rezidă în abordarea științifică a dreptului fundamental la un trai decent, în vederea identificării esenței și conținutului acestuia, a garanțiilor constituționale și obligațiilor corelative ale statului, urmărindu-se într-un final aprecierea gradului de asigurare efectivă a acestuia și formularea soluțiilor susceptibile de a optimiza situația din domeniu.

Obiectivele studiului: determinarea gradului și a volumului de abordare a dreptului la un nivel de trai decent în literatura de specialitate, precum și în reglementările normative la nivel național și internațional; definirea și identificarea locului dreptului la un nivel de trai decent în sistemul drepturilor fundamentale ale omului; identificarea drepturilor conexe ce condiționează realizarea dreptului la un nivel de trai decent; stabilirea proporționalității în asigurarea dreptului la un nivel de trai decent nediscriminatoriu în funcție de statutul juridic al titularului acestuia; identificarea și analiza obligațiilor corelative ale statului și a garanțiilor constituționale în proces de realizare a dreptului la un nivel de trai decent; identificarea mijloacelor și a mecanismelor de realizare a dreptului la un nivel de trai decent; reliefaarea rolului și forței juridice a jurisprudenței Curții Constituționale și a Curții Europene a Drepturilor Omului în calitate de garant juridic al respectării dreptului fundamental la un nivel de trai decent.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor cercetării. În plină concordanță cu scopul determinat și al obiectivelor trasate, indubitabil că noutatea științifică își găsește deznodământul printre puținele lucrări, fundamentarea științifică încheagată, destructibilitatea dreptului la un nivel de trai decent în cadrul drepturilor social-economice. În același timp, reflecțiile directe în complexitatea lor conferă o nouă abordare doctrinară prezentului studiu științific și se regăsesc în următoarele argumente, printre care: abordarea și argumentarea „dreptului la un nivel de trai decent” în calitate de drept distinct în cadrul categoriei drepturilor social-economice, propunere fundamentată științific și expusă în această ipostază pentru prima dată în spațiul cercetărilor; dreptul la un nivel de trai este un drept natural și înnăscut, având o dublă natură juridică, un dublu caracter: social-economic; **social** - prin esența ființei umane, **economic** - prin asigurare. Totodată, dreptul la un nivel de trai decent se manifestă într-o dublă ipostază: ca fiind activ și pasiv, **activ** - prin aportul personal în procesul de realizare și **pasiv** - prin garantarea nivelului de trai decent și asigurarea lui din partea statului pe cale economică prin intermediul mecanismelor juridico-statale.

Astfel, dreptul la un nivel de trai decent trebuie perceput dintr-o dublă perspectivă: ca drept subiectiv, reglementat constituțional, și ca drept asigurat de către stat, în funcție de gradul de dezvoltare social-economică și culturală a societății.

Problema științifică soluționată. S-a fundamentat științific postulatul că dreptul la un nivel de trai decent constituie un drept distinct în cadrul drepturilor fundamentale, fiind argumentată dubla sa ipostază social-economică, fapt ce implică antrenarea complexă și a altor drepturi în exercitarea și asigurarea lui, ceea ce, ca rezultat, atrage răspunderea statului pentru neonorarea obligațiilor sale de stat social. Totodată, s-a determinat și s-a argumentat prezumția că nivelul de trai decent este compatibil cu demnitatea umană și cu libera dezvoltare a personalității în cadrul societății contemporane.

Valoarea aplicativă a lucrării. Cunoașterea acestui drept de către cetățeni și influența lui asupra liberei dezvoltări a personalității umane vor contribui la cristalizarea conștiinței generale și juridice a cetățenilor, fapt ce va înregistra un aport substanțial în edificarea statului de drept și democratic.

Implementarea rezultatelor științifice, reflectate în cele 12 lucrări științifice publicate la tema tezei, în care se identifică valoroase informații cu caracter științifico-didactic, poate servi drept suport solid studenților, masteranzilor, doctoranzilor în procesul de instruire, precum și de elaborare a lucrărilor științifice de orice nivel.

ANNOTATION

Sandu Victor "The Right to a Decent Standard of Living: Constitutional Guarantees".

PhD thesis in law, speciality: 552.01 - Constitutional law. Chisinau, 2024.

Thesis structure: The work includes: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 211 titles, 122 pages of basic text, the results were published in 12 scientific papers.

Keywords: rule of law, welfare state, fundamental rights and freedoms, decent standard of living, constitutional guarantees, legal guarantees of security.

Field of study: legal sciences, speciality 552.01 - Constitutional law.

The aim of the thesis is to scientifically approach the fundamental right to a decent living in order to identify its essence and content, the constitutional guarantees and the correlative obligations of the state, with a view to finally assessing the degree of its effective assurance and formulating solutions likely to optimise the situation in the field.

Study objectives: To determine the degree and extent to which the right to a decent standard of living is addressed in the literature and in national and international normative regulations; to define and identify the place of the right to a decent standard of living in the system of fundamental human rights; to identify related rights that condition the realization of the right to a decent standard of living; to establish proportionality in ensuring the right to a non-discriminatory decent standard of living according to the legal status of the right holder; identifying and analysing the correlative obligations of the state and the constitutional guarantees in the process of realising the right to a decent standard of living; identifying the means and mechanisms for realising the right to a decent standard of living; highlighting the role and legal force of the case law of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights as legal guarantors of respect for the fundamental right to a decent standard of living.

Scientific novelty and originality of research results. In full accordance with the determined aim and the objectives set, there is no doubt that scientific novelty finds its outcome among the few works, the well-established scientific foundation, the destructibility of the right to a decent standard of living within the framework of socio-economic rights. At the same time, the direct reflections, in their complexity, bring a new doctrinal approach to the present scientific study and can be found in the following arguments, among which: the approach and argumentation of the "right to a decent standard of living" as a distinct right within the category of social-economic rights, a proposal scientifically founded and exposed in this hypostasis for the first time in the research space; the right to a standard of living is a natural and innate right with a double legal nature, a double character: social - economic; social - by the essence of the human being, economic - by insurance. At the same time, the right to a decent standard of living manifests itself in two ways: as active and passive, active - through personal contribution to the process of achieving it, and passive - by guaranteeing a decent standard of living and ensuring it from the state through economic means by means of legal-state mechanisms.

Thus, the right to a decent standard of living must be seen from a double perspective: as a subjective right regulated by the Constitution and as a right guaranteed by the State according to the degree of socio-economic and cultural development of society.

The scientific problem solved: The scientific basis has been established that the right to a decent standard of living is a distinct right within the framework of fundamental rights, and its double social-economic aspect has been argued, which implies the complex involvement of other rights in its exercise and provision, which as a result entails the responsibility of the state for failing to fulfil its obligations as a welfare state. At the same time, the presumption that a decent standard of living is compatible with human dignity and the free development of personality in contemporary society has been determined and argued.

The applied value of the work. Knowledge of this right by citizens and its influence on the free development of the human personality will contribute to the crystallisation of the general and legal consciousness of citizens, which will make a substantial contribution to the building of the rule of law and democracy.

The implementation of the scientific results reflected in the 12 scientific papers published on the theme of the thesis, in which valuable information of a scientific-didactic nature can be found, can serve as a solid support for students, master's students, doctoral students in the process of training, as well as in the elaboration of scientific works of any level.

АННОТАЦИЯ

Санду Виктор. «Право на достойный уровень жизни: конституционные гарантии».

Диссертация на соискание ученой степени доктора права;

Специальность 552.01 - Конституционное право. Кишинёв, 2024.

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография 211 наименований, 122 страницы основного текста. Научные результаты опубликованы в 12 научных статьях.

Ключевые слова: правовое государство, социальное государство, основные права и свободы, достойный уровень жизни, конституционные гарантии, правовые гарантии безопасности.

Область исследования: юридические науки, специальность 552.01 - конституционное право.

Целью диссертации является научный подход к фундаментальному праву на достойную жизнь для выявления его сущности и содержания, конституционных гарантий и корреспондирующих им обязанностей государства, чтобы в итоге оценить степень его эффективного обеспечения и сформулировать решения, способные оптимизировать ситуацию в данной сфере.

Цели исследования: определить степень и объем рассмотрения права на достойный уровень жизни в литературе, в национальных и международных нормативных актах; определить и выявить место права на достойный уровень жизни в системе основных прав человека; выявить смежные права, обуславливающие реализацию права на достойный уровень жизни; установить пропорциональность обеспечения права на недискриминационный достойный уровень жизни в зависимости от правового статуса правообладателя; выявление и анализ корреляционных обязанностей государства и конституционных гарантий в процессе реализации права на достойный уровень жизни; определение средств и механизмов реализации права на достойный уровень жизни; освещение роли и юридической силы практики Конституционного суда и Европейского суда по правам человека как правового гаранта соблюдения фундаментального права на достойный уровень жизни.

Научная новизна и оригинальность результатов исследования. В полном соответствии с определенной целью и поставленными задачами не вызывает сомнений, что научная новизна обнаруживает себя среди многочисленных работ, устоявшихся научных основ, разрушаемости права на достойный уровень жизни в рамках социально-экономических прав. В то же время непосредственные размышления, в своей сложности, привносят в настоящее научное исследование новый доктринальный подход и обнаруживаются в следующих аргументах, среди которых: подход и аргументация "права на достойный уровень жизни" как отдельного права в рамках категории социально-экономических прав, предложение, научно обоснованное и раскрытое в этой ипостаси впервые в исследовательском пространстве; право на достойный уровень жизни - это естественное и врожденное право, имеющее двойную правовую природу, двойной характер: социальный - экономический; социальный - по сущности человека, экономический - по страхованию. При этом право на достойный уровень жизни проявляется двояко: как активное и пассивное, активное - через личный вклад в процесс его достижения, и пассивное - через гарантию достойного уровня жизни и обеспечение его со стороны государства экономическими средствами с помощью государственно-правовых механизмов.

Таким образом, право на достойный уровень жизни необходимо рассматривать в двух плоскостях: как субъективное право, регулируемое конституцией, и как право, гарантированное государством в зависимости от степени социально-экономического и культурного развития общества.

Решеная научная проблема. На научной основе установлено, что право на достойный уровень жизни является самостоятельным правом в рамках основных прав, аргументирован его двойной социально-экономический аспект, предполагающий комплексное участие других прав в его реализации и обеспечении, что в итоге влечет ответственность государства за невыполнение своих обязательств как государства всеобщего благосостояния. В то же время определена и аргументирована презумпция того, что достойный уровень жизни совместим с человеческим достоинством и свободным развитием личности в современном обществе.

Прикладное значение работы. Знание гражданами этого права и его влияние на свободное развитие человеческой личности будет способствовать кристаллизации общего и правового сознания граждан, что внесет существенный вклад в построение правового государства и демократии.

Внедрение научных результатов, отраженных в 12 опубликованных по теме диссертации научных работах, в которых содержится ценная информация научно-дидактического характера, может служить надежным подспорьем для студентов, магистрантов, докторантов в процессе обучения, а также при подготовке научных работ любого уровня.

SANDU VICTOR

**DREPTUL LA UN NIVEL DE TRAI DECENT:
GARANȚII CONSTITUȚIONALE**

Specialitatea: 552.01 – DREPT CONSTITUȚIONAL

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar 15.04.2024

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset

Tiraj 30 exemplare

Coli de tipar 2.0

Comanda nr.46/24

Centrul Editorial-Poligrafic al USM,
str. A. Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: ceplusm@mail.ru